

הוראת לימודי הומניסטיקה מתוך תפיסה יישומית / נייר עמדה

זה מספר עשורים שהשימוש בלמידה מבוססת פרויקטים תופס תאוצה ברחבי העולם ובכלל זה בישראל. לימוד מבוסס פרויקטים מעוגן בתפיסה כי למידה משמעותית, המעודדת רכישה של מיומנויות חקר ושיח בנוסף לידע אקדמי, מתאפשרת מתוך התמודדות אישית ויצירתית עם שאלה פורייה המעוררת סקרנות ומחשבה ומעודדת את הלומד/ת למצוא תשובות מתוך מגוון רחב של אפשרויות. למידה מבוססת פרויקטים ותהליכי חקר מאפשרת לנצל את מגוון האינטליגנציות של התלמידים, תורמת לפיתוח חשיבה יצירתית ומסייעת בפיתוח מיומנויות שיח וקשרים חברתיים.

מגמה נוספת התופסת תאוצה בעולם ההוראה היא למידה מתוך שותפות ועשייה. למידה מתוך עשייה קושרת בין תלמידים ובעלי עסקים בקהילה ומאפשרת לתלמידים להתנסות בלמידה ב"עולם האמיתי". למידה מתוך עשייה מאפשרת לתלמידים ללמוד מתוך בעיות אמיתיות אך כוחה טמון גם ביצירה והידוק קשרים קהילתיים. היא מייצרת הזדמנויות לתלמידים להיפגש עם "מבוגרים משמעותיים" מחוץ למסגרת בית הספר הרגילה.

שתי גישות אלה יכולות לתרום משמעותית לפיתוח דפוס חשיבה מתפתח (Growth Mindset) בקרב תלמידים המקנה להם ביטחון ביכולות שלהם לפתח את המיומנויות והיכולות שלהם. ההתמודדות עם בעיות "אמיתיות" והחיפוש אחר פתרונות יישומיים להן מראה לתלמידים כי לפעולותיהם יש השפעה בעולם ומתוך כך מעודד אותם להאמין ביכולותיהם.

התוכנית שאני מציע כאן שואבת את השראתה משתי גישות אלו ומהניסיון ליישם דפוס חשיבה מתפתח. בעוד שאת שתי הגישות הראשונות לא הזדמן לי ליישם בעבודתי כמורה, את התוצאות של פיתוח דפוס חשיבה מתפתח ראיתי בכיתות המתמטיקה שלימדתי.

את לימודי ההומניסטיקה, כך אני מאמין, יש ללמד מתוך גישה יישומית ובאמצעות למידה מבוססת פרויקט. תפיסה זו רואה את החשיבות שבלימודי ההומניסטיקה בראש ובראשונה במתן כישורים וכלים חשובים שיאפשרו למבוגרי העתיד להיות אנשים ואזרחים טובים יותר.

לכן, הדגש בלמידה זו אינו צריך להיות על רכישת ידע הומניסטי (שיירכש באופן טבעי במהלך הלימודים) אלא על רכישת המיומנויות הנדרשות מגישה הומניסטית: ניהול שיח יצירתי, ביקורתיות, חקירה, רגישות ואמפתיה.

מיומנויות אלה ניתן ללמד, כמובן, גם במסגרת לימודי מדע ומתמטיקה. יחד עם זאת, בהקשר של לימודי ההומניסטיקה הם תופסים מקום מיוחד משום תלמידים נוטים להפריד בין החומר הנלמד בית הספר ומציאות היומיום. נטייה זו עולה גם ממצאי מבחני הפיז"ה מהם עולה שתלמידים מתקשים ליישם ידע שלמדו בכיתה בסביבות חדשות ומחוץ למבנה השאלות בו נרכש. לימודי ההומניסטיקה מתוך הקשר יישומי יתרמו לרכישת הכישורים הללו וקישורים ל"חיים האמיתיים".

על התוכנית שאני מציע התחלתי לעבוד באופן עצמאי (וללא קשר לפעילות הוועדה) מתוך כוונה להציע אותה לבית ספר בו עבדתי כתוכנית הוראה ייחודית בפילוסופיה. היא מבוססת על הניסיון שצברתי במסגרת שיעורי העשרה בפילוסופיה שהעברתי בבית הספר. אני סבור שמרבית בתי הספר בישראל יכולים להפיק ערך ועניין מיישומה של תוכנית כזו. מלכתחילה כיונתי את התוכנית לתלמידי תיכון, אך אפשר ליישם אותה (תוך התאמות, כמובן) עבור תלמידים בגילאים נמוכים יותר.

הרעיון המניע את התוכנית הוא שיש ללמד פילוסופיה (או לימודי הומניסטיקה בכלל) מתוך הקשר ומתוך ניסיון לענות על בעיות אמיתיות. כדי לרתום את הסקרנות והמחויבות של התלמידים, "העולם האמיתי" צריך להיות קרוב ככל הניתן לעולמם של התלמידים: בית הספר, הקהילה הקרובה או הרשות המקומית. הבעיות שהתלמידים יידרשו להתמודד איתן צריכות להיות "נגישות" במובן זה שהתלמידים לא רק יבינו (אינטלקטואלית) את הבעיה אלא יהיו מעורבים בה רגשית.

תוכנית הלימוד תכלול מספר פרויקטים, בהתאם לתנאים, לצרכים וליכולות. לכל הפרויקטים מבנה עבודה דומה:

1. **הנעת התהליך:** פגישה עם דמות המתארת את הקושי או הדילמה עימה היא מתמודדת.
2. **מציאת שאלה פוריה:** התלמידים מעלים שאלות שמעניינות אותם. יחד עם המנחה/מורה הם יוצרים "שאלה פוריה" שתנחה אותם בהמשך העבודה. השאלה צריכה להיות קשורה לבעיה שהוצגה ובעלת פוטנציאל לתרום לדיון בבעיה.
3. **תהליך העבודה:** בשלב זה המורה בונה תוכנית עבודה עם התלמידים. המורה אחראי לחומרי הלימוד (קטעי קריאה, סרטוני וידאו וכדומה) שמתאימים לקבוצת הגיל וליכולות של התלמידים. זהו השלב בו ניתן להקנות לתלמידים ידע באופן מובנה ומסודר. באופן טבעי, מאפייני העבודה והתכנים יושפעו מהרקע והיכולות של המורה.
- בשלב זה ניתן להזמין נציגים נוספים מהקהילה ולשמוע את עמדתם. תהליך כזה מחזק את הקשרים הקהילתיים של התלמידים.
4. **הצגת ממצאים חלקיים:** כל קבוצה מציגה בפני הכיתה את הבעיה עימה בחרה להתמודד, את הגישה שלה וממצאים חלקיים. זה המקום לנהל דיון בהקשר רחב יותר ולקבל פידבק מהכיתה.
5. **הצגת הממצאים הסופיים:** הממצאים של הקבוצות מוצגים לנציגים של הגוף שהציג את הבעיה. זהו אירוע בעל מאפיינים טקסיים שנועד לתת משמעות לממצאי הקבוצות כתורמים לשיח ציבורי.

דוגמא 1: דילמות ברמת השלטון המקומי

התלמידים נפגשים עם נציג הרשות המקומית המספר להם על סוגיה קשה עימה מתמודדת הרשות. המקרה שעורר את סקרנותי היה ניסיון למצוא מגרש להקמת בית כנסת רפורמי בעיר בה התגוררתי. שאלות פוריות לדוגמא יכולות להיות: האם יש מקום לזרמים שונים

ביהדות; מהם השיקולים במציאת מקום למבנה כזה (NIMBY); שיקולים בהקצאת משאבים ברשות המקומית.

דוגמא 2: דילמות אתיות בעולם העסקי

התלמידים נפגשים עם נציג מחברת היי טק שעיסוקה נוגע לסוגיות בעלות השלכות חברתיות (דוגמאות: ביו-רפואה; זיהוי פנים; בינה מלאכותית). ישנה חשיבות לכך שהחברה תהיה קשורה לקהילה המקומית (המשרדים נמצאים בקהילה; הורה של תלמיד/ה שעובד/ת בחברה). שאלות שיכולות להתעורר: האם מכונה יכולה להחליף אדם? איך אנו חווים/מבינים את העולם? בעיות לוגיות-מוסריות עם בינה מלאכותית (מרבית הפושעים בשיקגו הם שחורים ולכן שחור=פושע).

דוגמא 3: שימוש בסמים/תרופות לשיפור ביצועים אנושיים

התלמידים נפגשים עם מאמן ספורט מקומי/ רופא ילדים ומתמודדים עם שאלות כגון התרומה של ריטלין להתמודדות עם לימודים לעומת השימוש בסטרוואידים לשיפור הישגים ספורטיביים. שאלות שיכולות לעלות הן: מהו אדם? האם יש ערך לשוויון? שוויון במה? אלו הם רק דוגמאות. מלבד התוכן העיוני שיירכש במהלך הפרויקטים ישנם שני עקרונות חשובים עליהם יש לשים דגש:

1. ההקשר החברתי/קהילתי – העניין, המעורבות והתרומה לתחושת השייכות יהיו

רבים יותר ככל שהבעיה תעלה קרוב יותר לקהילת או למעגל החברתי של התלמידים. יש לשים לב שהמעגל אינו קרוב מדי ועלול לעורר אי נחת בקרב התלמידים (כמו למשל בדוגמא של השימוש בריטלין – סוגיה שיכולה להיות רגישה עבור רבים).

2. מיומנויות שיח – אם יש מטרה נעלה אחת ללימודי ההומניסטיקה היא פיתוח

מיומנויות של הקשבה ושיח. הדגש על דיון ענייני שמושתת על כבוד לדובר והבעת אי

הסכמה בצורה נאותה עליה הוחלט מראש הוא קריטי וללא ספק מהווה אתגר ממשי

למורה המלמד בכיתה ישראלית.

בברכה,

חן עירון

מורה למתמטיקה,

מלמד בתיכון "הדרים" בהוד השרון,

ובעל הבלוג "מספריים" - לחינוך מתמטי יצירתי.